

**The Monist. An International Quarterly Journal of General Philosophical Inquiry**, vol. 91, nr. 3-4, iulie, Peru, Illinois, The Hegeler Institute, 2008, 642 p.

Acest număr dublu al revistei *The Monist*, fondată în anul 1888 și editată astăzi de Barry Smith, este o expresie a atenției suplimentare acordate filosofiei vieții de zi cu zi în filosofia contemporană, precum și a creșterii în importanță a unei filosofii cu relevanță social-politică. Apar astfel mugurii unei filosofii interdisciplinare (de la filosofia vieții de zi cu zi, la cea social-politică și a studiilor de gen, precum și la o filosofie a jurisprudenței și la etică) a relațiilor personale.

Primul articol al revistei reprezintă o valorificare a filosofiei dreptului contemporan în implicațiile sale sociale. Acesta este semnat de Cass R. Sunstein și Richard H. Thaler și intitulat „Privatizing Marriage”. Studiul oferă o argumentație care susține ideea că multe dintre practicile sociale reprezintă niște acorduri incomplete teoretizate. Căsătoria este o instituție oficială statală și ca atare înțelegerea privind căsătoria într-un context incomplet teoretizat este imposibil de obținut. Societatea este divizată de convingerile care sunt animate de această teoretizare incompletă, iar autorii consideră că instituțiile private, între care și religia, ar trebui să definească noțiunea de „căsătorie” după cum consideră potrivit, pe când statul și guvernul ar trebui să se bazeze pe legea contractului sau pe uniunile civile ori pe ambele. Se consideră că argumentele durabile pentru căsătoria oficială sunt subminate odată cu permiterea întreruperii căsătoriei prin divorț, inclusiv în ceea ce privește unele instituții private cum ar fi unele religii (chiar dacă acesta este dificil de obținut). Pe scurt, teoretizarea înțelegerii de căsătorie nu poate fi decât incomplet teoretizată și în consecință privatizarea căsătoriei este recomandabilă. John Finnis abordează tema „Marriage: A Basic and Exigent Good” în care argumentația pentru căsătorie ca bun exigent de bază al vieții umane subliniază faptul că discuția trebuie orientată de ideea de căsătorie ca mod de viață. Ca instituție, aceasta este o rețea de norme sociale și legale. Pretențiile morale ridicate de această instituție nu pot fi evaluate corect dacă resentimentele, satira, disprețul care i se asociază sunt comparate cu alte idealuri, la rândul lor interpretabile în legitimitatea lor de a fi ridicate la acest rang. La fel, guvernarea și domnia legii dau ocazia și uneori sunt cauza unor groaznice abuzuri și eșecuri, ceea ce nu le împiedică a reprezenta idealuri demne de a fi reconstruite și preferate în raport cu alternativele lor tiranice sau anarhice. De aceea autorul consideră că nu reprezintă niciun progres demersurile sterile de a imagina lumi în care totul este la fel, mai puțin legitimitatea guvernamentală acordată căsăto-

riei, lăsând asocierile civile care ar înlocui căsătoria să își hotărască singure totul (de la număr de membri la sexul membrilor și procreare, o lume în care copiii ar fi crescuți și iubiți de toți...). De asemenea, nu se poate realiza niciun progres dacă se trec cu vederea „disparitățile” dintre mame și tați, legăturile fizice și psihologice mult mai durabile ale mamelor cu copiii, decât în cazul tăților, dar nici dacă se exagerează aceste „disparități” prin acorduri considerate de autor inumane între mame și oficialii guvernamentali pentru discreditarea „instituției” de „tată”. În bunul acestă extrem de exigent reprezentat de căsătorie avem incluse nu doar norme sociale, ci întreaga filosofie a dreptului natural, a capacității morale intrinseci a ființei umane și a prieteniei, toate împreună interrelaționate ca bază pentru natura complexă a acestui bun crucial pentru umanitatea societății înseși. Viziunea căsătoriei ca bun exigent este bazată pe ideea că ființele umane nu au incapacitatea morală presupusă de teoria căsătoriei în mod necesar disolubile, ci au o capacitate morală intrinsecă.

Studiul „On the Nature of Marriage: Somerville on Same-Sex Marriage”, de Adèle Mercier, abordează caracterul reduționist, pe de o parte, al limbajului și, pe de altă parte, al „argumentului naturii” — foarte pe scurt, ideea că natura este sacră, trebuind menținută în aspectele bune și „îmblânzită” în cele care implică uciderea, violul etc., iar în acest context o căsnicie este în mod „natural” formată dintr-o femeie și un bărbat, scopul său fiind procreația. Acest reduționism este evidențiat în raport cu complexitatea ființei umane, atrăgând atenția că atât conceptul de căsnicie cât și cel de familie sunt doar constructe sociale. Astfel, perspectiva exagerat „naturalistă” asupra căsniciei conduce la exagerări care pun în discuție până și formele mai acceptabile ale familiei pentru sensibilitățile stereotipe ale societății, cum sunt familiile formate din copii/copil și mamă (sau copii/copil și tată). Mai mult, autoarea arată în mod convingător că teoretizarea în contexte reduționiste de tipul celui mai sus conduce la raționamente discutabile de felul celui elaborat de Margaret Somerville în 2006 în *The Ethical Imagination: Journeys of the Human Spirit*, Anansi Press. Somerville susține că: (1) regula este ca familiile să se realizeze prin reproducere naturală; (2) această regulă stabilește dreptul copiilor la părinți biologici; (3) dată fiind regula reproducerii naturale, copiii au dreptul la părinți biologici sau, o condiție suficientă pentru dreptul copiilor la părinți biologici, reproducerea naturală să fie regula; (4) dacă îngăduim cuplurilor de același sex să se căsătorească, re-

gula pe care se va baza familia nu va mai fi reproducerea naturală; (5) dacă reproducerea naturală nu mai este regula, atunci regula nu mai stabilește dreptul copiilor la părinți biologici, adică o condiție necesară pentru dreptul copiilor la părinți biologici este ca reproducerea naturală să fie regula și astfel (6) dacă îngăduim cuplurilor unisex să se căsătorească toți copiii pierd dreptul la părinți biologici. După demontarea sofismului, Adèle Mercier argumentează că ceea ce este esențial atât pentru creșterea copiilor, cât și pentru căsniciile de durată este dragostea dublată de stabilitate.

Patrick Lee în „Marriage, Procreation and Same-Sex Unions” susține argumentele aceleiași autoare Margaret Somerville, criticate în studiul semnat de Adèle Mercier, explicând tipul procreativ de uniune și ce presupune comunitatea intrupată de această uniune: nașterea și creșterea de copii. Se argumentează în acest context și că dragostea adevărată vine de la părinții biologici, faptul că mamele și tații nu sunt „interschimbabili” și acela că pasiunile casnice sunt îndreptate spre un bine social inteligibil, toate acestea fiind argumente orientate spre a motiva datoria comunității politice de a proteja instituția căsătoriei heterosexuale. Se subliniază că statul nu ar trebui să sprijine sau să încurajeze în vreun fel actele sexuale în afara căsătoriei. Complexitatea societăților actuale manifestată în diverse realități sociale, spre exemplu aspectul referitor la copiii care nu sunt doriți și iubiți de părinții biologici și sunt abandonați sau abuzați chiar de către părinți, sau aspectul numărului mare de copii care din varii motive au nevoie de părinți adoptivi etc. sunt pur și simplu trecute sub tăcere. P. Lee comentează destul de neconvingător obiecția făcută de Mercier cu privire la dreptul cuplurilor heterosexuale care nu pot avea copii la căsătorie și interdicția aceleiași drept în cazul cuplurilor de același sex pe ideea legitimității mai mari a consumării relațiilor sexuale în cazul unui cuplu heterosexual în comparație cu aceea a unui cuplu de același sex. În următorul text, un răspuns formulat de Adèle Mercier la pozițiile teroretice apărute de Patrick Lee, aceasta își structurează în mod interesant expunerea pentru a susține că „orice copil ai cărui părinți ar folosi recunoașterea legală a căsătoriilor dintre persoane de același sex ca pretext pentru dispensarea de obligațiile lor părintești ar fi avantajat dacă ar fi adoptat de un cuplu de același sex dornic de a crește copii” (p. 441). În răspunsul său, Lee își nuanțează pozițiile atrăgând atenția că astfel de căsătorii sunt o amenințare la adresa încurajării, spre exemplu, a taților să-și îndeplinească responsabilitățile specifice.

În mod deosebit interesantă din perspectiva filosofiei politice este lucrarea lui Jeremy R. Garrett „History, Tradition and the Normative Foundations of Civil Marriage”, mai ales în partea în care folosește ideile lui Burke pentru a apăra căsătoria civilă tradițională în calitatea sa de formă instituțională care reprezintă o înțelepciune acumulată și ideile lui Frie-

drich Hayek pentru a depăși poziția burceană și a preciza mai exact natura și valoarea instituțiilor tradiționale. Autorul preia de la Friedrich Hayek, *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, perspectiva conform căreia instituțiile tradiționale rezultă în urma unor procese naturale, spontane și de autoordonare de adaptare la un număr mult mai mare de aspecte particulare decât poate percepe și chiar concepe o singură minte (p. 456). În timp, autorii au interpretat această poziție din perspectiva vechimii tradiției considerată victorioasă în fața probei timpului. Hayek subliniază chiar că tradițiile au supraviețuit pentru că acele grupuri care le-au practicat au avut mai mult succes decât alții și astfel au înlocuit alte tradiții. În studiu se analizează și interesanta observație a lui MacIntyre după care tradiția este mai puțin vulnerabilă în fața investigației dialectice și obiecțiilor. Acest extrem de captivant mecanism de selecție culturală este de urmărit în lucrarea lui Garrett. Concluzia studiului este aceea că valoarea intrinsecă a căsătoriei este de căutat în valențele filosofice ale conceptului de căsătorie și nu în „pedigriul istoric” al acestei instituții.

De consultat sunt și studiile „A Populist Argument for Legalizing Same-Sex Marriage” de Alex Rajezi, care aduce argumente din perspectiva liberalismului pentru aprobarea căsătoriilor unisex, chiar dacă aduc prejudecii întrucâtva căsătoriei tradiționale și ar putea fi considerate un gir dat homosexualității în general, precum și „Marriage and the Norm of Monogamy”, de Bryan R. Weaver și Fiona Wollard, pentru nuanțarea filosofică a acceptării normei monogamiei atunci când este izvorâtă din „realitatea” unei relații suficient de importante și satisfăcătoare pe plan emoțional și sexual și nu atunci când este consecința dorinței de control asupra celuilalt. Mary Catherine Geach în „Lying with the Body” elaborează un argument sofisticat, filosofico-poetic și metafizic în valențele sale esențialiste, foarte curajos în ideile de „cotitură corporală” despre abolirea diferențelor dintre om și corpul său. Umanitatea ne este dată, după această autoare, inclusiv prin corp, iar autenticitatea umană este diferențiată în cazul bărbaților și femeilor dar este și corelată, prin aspectul comun al generării, inclusiv prin sexualitate, actul sexual fiind „uman” când este cu necesitate generativ, iar omul autentic atunci când este ca femeie și potențială mamă, iar ca bărbat, potențial tată. Andrea C. Westlund vede în „The Reunion of Marriage” căsătoria din perspectiva feminismului liberal, unde această uniune transcende, pe de o parte, cadrul legal și, pe de alta, reconceptualizează jocul dinamic de perspective — căsătoria este o reuniune de perspective distincte, mereu și mereu, un efort continuu de constituire a unei perspective practice comune.

În ansamblul său, revista prezintă un tablou caracterizat printr-o diversitate de argumentații captivante, care în totalitatea lor indică înspre actualitatea unei cotituri pragmatice în filosofia contemporană.

Henrieta Anișoara Șerban